

B) NÉPESSÉG.

I. A népesedés általában. Aradvármegye néphullámozása igen tipikus példáját adja Magyarország népmozgalmának. — A háromszoros nagy telepítés nagyon megváltoztatta időnkint a megye etnographiai képét; mivel hazánk azon részében fekszik, mely a honfoglalás óta egész napjainkig a legerősebb népváltozásnak volt kitéve mindig. — A tatárjárás előtt magyar volt a síksági rész, de mivel a mongol hordák éppen itt pusztítottak a legerősebben, akkor minden megsemmisült és másodszor kellett a megyét újra betelepíteni. — A XV. és a XVI. századból ránk maradt adatokból világossá lesz a reformáció térfoglalása itten. A Fehér-Körös völgye és a Maros síksági mente 27 magyar helységével felvette a reformációt. Az egyházi adatokból, kimutatásokból megalkothatjuk a XVI. század közepe tájának etnographiai képét. — A fenmaradt helységnevek nemcsak magyaros hangzásából, de biztos történeti adatokkal is kimutatható, hogy más nemzetiségűek a letelepedett lakosság csekély részét alkották. Igen kevés helységet találunk a Hegyes Drocsa völgyeiben, míg ellenben a síksági részen sokkal több és a maitól eltérő hangzású helységekkel találkozunk. 1564-ben Arad- és Zarándmegyében 2144 $\frac{1}{2}$ portát vettek fel, a mi a nemességen felül 55,000 lakosnak felel meg. Ez az utolsó (1890. évi) népszámlálás összegének 16 $\frac{0}{10}$ -át teszi. Itt tekintetbe kell venni, hogy 1550. óta a törökök pusztítása már nagyon is érezhető volt, annál inkább, mivel Zaránd 1551-től kezdve a század végső évtizedéig török hódoltság volt. A történet világánál láthatni a pusztulás iszonyú képeit később is. A Fehér-Körös völgyének magyar lakossága az utolsó szálig kipusztult Borosjenő ostromakor, a marosmenti helységek Radna és Lippa ostromakor pusztúlnak el. A megye irtózatos romlását mutatja az, hogy 1696-ban már csak 80 portát vettek fel, mert a XVII. század pusztító csapásai következtében a 130 évi időközben a porták 96·3 $\frac{0}{10}$ -a megsemmisült, úgy, hogy a porták száma után a megye lakosságát 1800—2000-re tehetjük. Az óriási pusztulás sebeit a sok telepítés sem tudta behegeszteni. 1690-től kezdve a szerbek kezdték megszállni Arad környékét. Történtek előbb magyar telepítések is, de ezek állandóknak nem mondhatók, azonfelül csekély mérvűknél és

sikerüknél fogva a megye pusztaságaiban elvesztek. A megalakított marosi határország lakossága putrikban és sátrak alatt tanyázott és nem volt állandóan letelepedve. A mi csekély lakosság lézengett volna, azt is a XVIII. század elején dühöngő pestis és a Rákóczi felkelés csaknem egészen tönkre tette.

A XVIII. század első felében két összeírás volt, melyek megbízhatósága ellen semmi kifogásunk nem lehet. Az alább közlött adatokból a nemzetiségeknél az oláhság feltűnő nagy száma ötlük szemünkbe. Az oláhság a XVI. században mint letelepedett lakosság nem szerepelt még nagyobb számmal a nemzetiségek között. De a kipusztult lakosság helyére az elhagyott lakatlan falvakba a XVII. századtól kezdve mind nagyobb számmal vonult le hegyeiről és különösen Zarándmegyét foglalta el.

Ha az 1715/1720. összeírásból akarunk a XVIII. század első felére áttekinthető képet alkotni, elébb meg kell jegyeznünk, hogy az akkori Aradmegye alakja a mainál sokkal kisebb volt, — és ha igyekeztünk is az összehasonlításnál annak egész területéről az adatokat összeegyeztetni, mégis némi eltérés csúszhatott be. A lakosság létszámát, a háztartások száma után adjuk. Az 1715. év Arad megyéjében 981 háztartás; Zarándban 2111 állapított meg. A két megye lakosainak számát tehát, a mellőzött nemesek és papokon kívül, 21·644-re tehetjük. Az 1720. összeírás sokkal megbízhatóbb adatokkal szolgál:

Sor-szám	T e r ü l e t	A háztartások száma	Az adókötelesek száma	A nemesek, papok, zsidók száma	Összesen
1	Aradmegye	860	5160	95	5255
2	Marosi határország	1386	8316	8	8324
3	Zarándmegye	4161	24966	220	25186
	Összesen	6407	38442	323	38765

A 38,765 lélekszámból azonban le kell vonnunk 57 helység lakosságát. Ezek ugyanis ma Hunyadmegyéhez tartoznak. E helységek lakóinak létszáma 6000-re tehető lesz. Így tehát 1720-ban Aradvármegye mai területén a lakosság létszáma 32,765 lélek volt. Ha ezen összeget a megye mai létszámával összehasonlítjuk, látni fogjuk, hogy a megye lakóinak létszáma 170 év alatt 948·67% al szaporodott. Az 1720-diki összeírás eredményeit a jelen népesedési viszonyokkal összehasonlítva, az óriás, csak nem tízszeres gyarapodás ötlük szemünkbe, mely szinte hihetetlennek tünnék fel, ha nem tudnók, hogy a Tisza, Duna, továbbá a Tisza-Maros közének egyes részei még jobban gyarapodtak. Így pl. 1720—1890. között

Békés, Csongrád és Csanádmegyének lakossága 3·661.58^o/_o-kal, a Bács-Bodrogé 2·075.00^o/_o kal lett számosabb.

II. A népesedés története. Aradmegyében 1720-ban 176 helység volt, azok közül 76·82°/_o-nak nem volt 100 lakosa sem, míg ma 100 lakosságon alóli helység egy sincs és 100—200 közti is csak négy van. 1720-ban 600 lakoson felüli helység három volt. — De ha az 1720-ik évben széttekintünk az ország területén, egyedül Vas megyében és felső Magyarországon találunk ily nagobbacska, 500—600 lakosságú, helységeket. A mai értelemben városok pedig csak a szász székekben voltak. — Ekkor tehát igazi pusztaság volt Aradvármegye, különösen a síksági része, hol Arad városa emelkedett ki Lakóinak számát ekkor 3000-re tehetjük. Köztük, igaz, hogy csak 169 polgár család volt, a többi rác határőr, de amazokból 120 kereskedő és iparos került ki, a mi az akkori viszonyok közt elég nagy szám volt. 1710-től kezdődnek a megyében úgy, mint az országban, a telepítések. — Zarándban 1710—1720 között 13 helységet telepítettek, Aradban egyet. De e telepítések annál kevésbé pótolták a hiányokat, mivel az állandónak remélt marosi határőrség 1751-ben kivándorolt, a mi a megye csekély lakosságán nagy részt ütött. A szerbek helyét csaknem mindenütt oláhság foglalta el, jóllehet voltak sváb és magyar telepesek is, de ezeknek száma az oláhság tömegében elveszett. Az oláhok, különösen a Temesközből, kezdenek nagyobb számmal felfelé nyomulni. Az 1752—1762. tiz évi ciklusban 8 nagyobb telepítés történt (Szehlak, Pécska, Glogovác, Mondorlak, Csicsér, Szabadhely, Paulis, Solymos). Ezek kiindulási pontja Erdély, a temesi bántság és a környék magyarsága volt, csupán a német elem jött külföldről. A sok telepítés és nyugalmasabb időszak a század vége felé javította meg a népesedési viszonyokat. 1779-ből egy összeírásban a megyének 101,540 lakosa, 167 faluja és 16 mezővárosa van feltüntetve, a mi egy kissé kevésnek tűnik az 1789. összeíráshoz viszonyítva. Alapul véve az 1720. összeírást, ezt az 1779. évi 209·8°/_o mulja felül; abszolút számokban kifejezve 68·775 tel. Ezen gyors szaporodás a nagy állami és magán telepítéseknek köszönhető. Az 1787. évi conscriptio csak megközelítőleg adja Arad népességének képét, mert a megye akkori és mai beosztása között nagy különbség van. 1789-ben 152,930 lakost vettek fel. Áttekintést nyújt e kis táblázat, mely a XVIII. és XIX. században történt felvételek adatait hasonlítja össze:

A népesség összeírása kimutat lelket			
1720-ban	1779-ben	1787-ben	1890-ben
32,765	101,540	132,930	343,597

S z a p o r o d á s o k s z á z a l é k o k b a n				
1720—1890	1779—1890	1789—1890	1770—1779	1779—1787
948·67‰	338·6‰	113·28‰	209·8‰	50·6‰

A XIX. század népmozgalmainak új hullámzást ad az új telepítések nagy száma. A század elejétől az 1857. évi népszámlálásig, mely 1789-től az első ellenőrizhető összeírás volt, 1965 családot telepítének le. Ezen telepítések főleg az 1830—1840. évek közti időre esnek.

A n é p s z á m l á l á s é v e			
1857-ben	1870-ben	1880-ban	1890-ben
275,918	304,713	303,764	343,597

S z a p o r o d á s o k s z á z a l é k o k b a n						
1720—1857	1720—1870	1720—1880	1720—1890	1857—1890	1870—1890	1880—1890
742·1‰	823·5‰	827·6‰	948·67‰	19·7‰	12·7‰	11·54‰

A népszaporulat következetes haladását a következő kis táblázat jelzi:

S z a p o r o d á s o k s z á z a l é k o k b a n					
1720—1779	1779—1787	1787—1857	1857—1870	1870—1880	1880—1890
209·8‰	50·6‰	80·4‰	10·79‰	-0·24‰	11·54‰

Ebből látható a fokozatos fejlődés. Megszakítást az 1870—1880 közt mutatkozó 0·24‰-nyi csökkenés képez. Miként alább az egyes helységeknél láthatni, a hegyi részeket igen erősen megtámadó kolera a legtöbb község lakosságát megfogyasztá. Ha ezen esettől eltekintünk, láthatjuk, hogy a népesség arányos, fokozatos fejlődésében hézag sehol nincs. — Érdekes lenne a szaporodást egyes járások szerint is kimutatni, de az 1857—1870. népszámlálásra nézve ez lehetetlen, mert akkor a járások beosztása a maitól eltérő volt. Kénytelenek vagyunk tehát e részben a két utóbbi népszámlálás összehasonlítására szorítkozni:

Sorszám	A járás neve	A népszámlálás éve		A szaporodás	
		1880	1890	százalékokban	abszolutszámokban
1	Aradi	28,888	32,644	13·00%	3756
2	Borosjenői	27,394	31,802	16·45%	4508
3	Borossebesi	28,298	31,041	9·69%	2743
4	Eleki	24,252	27,674	14·11%	3422
5	Kisjenői	36,848	44,042	19·52%	7194
6	Nagy-halmágyi	16,021	17,432	8·81%	1411
7	Pécskai	26,212	28,966	10·50%	2754
8	Radnai	30,502	32,493	6·52%	1991
9	Ternovai	20,010	22,312	11·50%	2302
10	Világosi	29,983	33,139	10·53%	3156

Ezen táblázat mutatja, hogy a siksági részek járásai sokkal jobban gyarapodnak. Első helyen áll a kisjenői járás, míg ellenben a radnai és nagy-halmágyi kevés gyarapodást mutatnak. Megyénkben is a nép phisikai ereje különösen ott fejlődik erősen, hol a föld termő ereje nagyobb.

Nagyon jellemző a megye etnographiájára, hogy csaknem minden helységben arányos fejlődés tapasztalható. A hirtelen felszökés vagy apadás igen ritka, a mi a nép nyugalmas viszonyokhoz való ragaszkodását és a vándorlási vágy hiányát mutatja, pedig ez hazánk egyéb vidékein nagy mértékben fordul elő.

A megye központjának, Arad sz. kir. városnak, fejlődését a következő táblázat mutatja be:

Az összeírások vagy népszámlálások éve					
1720-ban	1850-ben	1857-ben	1869-ben	1880-ban	1890-ben
3000	22,398	26,959	32,725	35,556	42,052

Fejlődés százalékokban				
1720—1850	1850—1857	1857—1869	1869—1880	1880—1890
644·4%	20·36%	21·39%	8·65%	18·27%

Láthatjuk itt a fokozatos fejlődést. A város a megyével teljesen arányban 170 évi időszakban 1317·00%-kal növekszik. A fejlődés csak az utóbbi évtizedekben gyorsabb. Arad hazánk egyik legjobban fejlődő

városává lesz; alig pár vidéki város, az erősen fejlődő Budapestet nem számítva, mulja felül.

A lakosság elterjedésére és térfoglalására áttérve, utalunk arra, hogy már ismertettük a helységek kicsiny voltát a történeti áttekintésben. A XVIII. század elejéről való adataink még a század vége felé sem változtak. A XVIII. század végén 183 helység volt a megyében és átlag egy helységre 554 lakos esett. Hosszas fejlődés és a nép physisikai erejének gyarapodása kellett arra, hogy a helységek átlagos lélekszáma elérje a mai összeget. A helységek átlagos lélekszáma volt 1857-ben 1227, 1870-ben 1243, 1880-ban 1381 és 1890-ben 1583.

Látjuk ebből, hogy Aradvármegye helységei az átlagos lélekszámot tekintve (Arad szab. kir. várost is beleértve) a hazai helységek közepes számát alig haladja túl, s leginkább Moson megyével hasonlítható össze, hol az átlagos létszám 1426. Hogy a megyében, ha vannak is nagyobb helységek, azok a kisebb létszámú helységek mellett elenyésznek, annak oka a megye geographiai, illetve orographiai helyzetével függ össze.

A népsűrűség is nagyrészt az orographiai viszonyoktól függ. Tudjuk, hogy a megye nagy részét a Hegyes-Drocsa, a Kodru-Moma, a Bihar-Vlegyásza ágazza be, azok völgyeiben pedig kevés lélekszámú helységek terülnek el, mert a megélhetés nehezebb, mint a síkon.

Viszonylagos népesség egy □ klmre volt Aradmegyében 1857-ben 44·4, 1870-ben 45·7, 1880-ban 46·8, 1890-ben 47·6. Viszonylagos népesség egy □ klmre Aradvárosában volt: 1869-ben 292·2, 1880-ban 317·5, 1890-ben 375·5.

Aradvármegye tehát nem tartozik hazánk azon törvényhatóságaihoz, melyek a közepes viszonylagos lakosságot (50) elérik. Ellenben Arad sz. kir. város, az egyetlen Nagyváradot kivéve, az alföld bármely városával kiállja a versenyt népsűrűség tekintetében, sőt azoknak nagyobb részét el is hagyja. Nem érdektelen a két utóbbi népszámlálás adatai szerint a járásokat összehasonlítani a viszonylagos népességet illetőleg.

Sorszám	A járás neve	Területe □ klmben	Relativ lakosság 1	Relativ lakosság 1	Helység létszáma	Egy helységre esett lakos	
			□ kmre 1880-ban	□ kmre 1890-ben		1880-ban	1890-ben
1	Aradi	488·78	59·10	66·70	15	1699	2176
2	Borosjenői	604·67	45·3	52·59	17	1611	1870
3	Borossebesi	949·20	29·7	32·7	49	576	636
4	Eleki	480·55	50·4	57·5	09	2694	3074
5	Kisjenői	895·20	41·1	49·2	20	1842	2202
6	N.-Halmágyi	426·91	37·5	40·8	33	485	528
7	Pécskai	472·93	55·4	61·2	08	3276	3620
8	Radnai	1018·75	29·2	31·8	36	847	902
9	Ternovai	542·82	36·8	41·0	17	1277	1312
10	Világosi	451·58	66·4	73·4	12	2498	2761

Ezen táblázatból láthatjuk, hogy legsűrűbb népességű a világosi és a legtöbb nagy helység a pécskai járásban van, a legkisebb helységek a teljesen hegyes nagyhalmágyi járásban találhatók, legkisebb a lakosság relativ száma a borossebesi és radnai járásokban. Ennek oka az, hogy területük jó része a hegységek gerinczére is kiterjed. A helységeket a következő kis táblázat beosztása szerint osztályozhatjuk:

100—500 lélekszámú helység van 62, 500—1000 lélekszámú helység van 54, 1000—1500 lélekszámú helység van 26, 1500—2000 lélekszámú helység van 23, 2000—2500 lélekszámú helység van 22, 2500—3000 lélekszámú helység van 6, 3000—4000 lélekszámú helység van 7, 4000—5000 lélekszámú helység van 3, 5000—7000 lélekszámú helység van 5, 7000—10,000 lélekszámú helység van 2. A helységek 54%-a tehát 1000 lelken alóli és az 5000-en felül levők csak 2·16%-át teszik azoknak.

III. A korviszonyok és családi állapotok tárgyalásánál a közel multra kell szoritkozunk. A férfiak és nők viszonyszámait a következő táblázat tárja elénk. Volt Aradmegyében:

	1857-ben	1870-ben	1880-ban	1890-ben
Férfi	137.365	153.661	134.815	177.277
Nő	137 533	151.052	133.593	172.329
Esik 1000 férfira nő	1000·1	1001·8	1002	1000·5

A nők lélekszáma tehát nem igen mulja felül a férfiakét, csak a nagyobb helységekben. Így a pécskai járás községeiben és Arad sz. kir. városban, hol 19,988 férfira 22,134 nő, vagyis 1000 férfira 1111 nő esik. Itt azonban tekintetbe kell venni, hogy Arad városa egy nagy kör gócz-pontja, oda tehát nagyszámú nőcseléd és napszámosnő gyűl össze. A megyében az, hogy a nők nem igen mulják felül a férfiak számát, leginkább a hegységi részeknek tudható be, hol 1000 férfira alig esik 970—980 nő.

Ha ugyanis Aradmegyét a várostól külön vesszük, az 1890. évi adatokból látni fogjuk, hogy a férfiak száma ott a nőket 1143-mal mulja felül, tehát magában a megyében 1000 férfira nem esik 1000 nő. Volt 1890-ben:

	férfi	nő	+ vagy — nő
Az aradi járásban	16292	16352	+ 60
a borosjenői »	15864	15938	+ 74
a borossebesi »	15707	15334	— 373
az eleki »	14019	13655	— 364
a kisjenői »	22001	22041	+ 40
a n.-halmágyi »	8838	8594	— 244
a pécskai »	14405	14561	+ 156
a radnai »	16400	16093	— 307
a ternovai »	11281	11031	— 250
a világosi »	16552	16587	+ 35
Arad sz. k. városában	19918	22134	+ 2216

Kor viszonyok.

Járás	0—2		3—5		6—10		11—15		16—20		21—30		31—40		41—50		51—60		60 éven felül		Isme- retlen kor	Összesen		
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő		férfi	nő	
Aradi	1626	1596	1503	1580	2161	2180	1782	1759	1201	1328	2504	2680	2358	2171	1554	1428	961	994	639	625	6	5	16292	16352
Borosjenői	1544	1664	1510	1598	1890	1886	1649	1751	1057	1179	2754	2942	2418	2194	1632	1404	904	847	487	436	19	37	15864	15938
Borossebesi	1441	1560	1390	1353	1744	1697	1738	1613	1107	1187	2692	3041	2367	2203	1714	1466	973	812	537	396	4	12	15707	15334
Eleki	1528	1455	1292	1299	1811	1863	1482	1487	1031	1132	1883	2124	2134	1805	1384	1206	884	777	588	502	2	2	14019	13655
Kisjenői	2103	2179	2064	2125	2654	2682	2293	2283	1508	1787	3471	3746	3299	2999	2386	2167	1384	1327	832	734	7	12	22001	22041
N.-halnagyi	788	755	755	762	1026	1074	852	892	667	694	1466	1610	1211	1097	1047	910	630	507	365	266	21	27	8838	8594
Pécskai	1417	1420	1354	1336	2041	2054	1657	1727	1034	1149	1923	2090	1895	1800	1417	1394	941	885	692	659	34	47	14405	14561
Rudnai	1223	1193	1184	1208	1721	1726	1708	1774	1299	1299	2780	2774	2438	2346	1975	1756	1273	1241	787	762	12	14	16400	16093
Ternovai	1087	1077	920	919	1202	1174	1309	1270	823	948	1988	2010	1670	1560	1095	1043	756	697	420	301	8	32	11281	11031
Vidgosi	1678	1638	1506	1491	2043	2015	1710	1775	1216	1339	2861	2907	2340	2294	1594	1469	955	1015	623	616	21	28	16552	16587
Arad sz. k. v.	1348	1414	1366	1364	2184	2251	2395	2485	1786	2210	3058	3891	2967	3085	2242	2434	1415	2645	1124	1289	33	66	19918	22134
Összesen																							171277	172320

IV. Nemzetiség. Aradvármegye hazánk nemzetiségi vidékének határán fekszik; egyike azon törvényhatóságoknak, hol a legkülönbözőbb nemzetiségek élnek együtt anélkül, hogy az utolsó 170 évi időszak alatt a keveredésre hajlamot is mutattak volna. Ennek oka a fajok jellemében és nem az orographiai viszonyokban kereshető, mert hisz a síkság nemzetiségei már geographiai elhelyezkedésüknél fogva is keveredhettek volna. A különállás fentartását azonban az élés felekezeti elkülönítés és nép ragaszkodása ősei falujához szintén előmozdítja. A nemzetiségek tárgyalásánál csak utalni kívánunk a telepítések minőségére, melyek a XVIII. század elején történtek; tudjuk, hogy azok nagyobb része oláh volt, csak a Fehér- és Fekete-Körös völgyében történt egy-egy magyar telepítés. Az 1720. őszeirás a nemzetiségeket nevük után osztályozta. E szerint volt:

Sorszám	A terület neve	S z á z a l é k o k b a n			
		magyar	német	oláh	szerb
1	Aradmegyében	6·98%	16·41%	76·01%	—
2	Marosi határőrvidéken	8·26%	—	25·79%	65·95%
3	Zarándmegyében	11·52%	—	80·40%	0·08%

Ha a 170 év előtti állapotokra visszatekintünk, látni fogjuk, hogy a magyar elem csaknem elvész a többi nemzetiségek közt. A mi kevés volt, az is főleg a nemességhez tartozott, mivel a nemesség 90%-át magyarnak vették fel. Aránylag csekély számú németiség és a határőrvidéken nagy számú horvát és szerb lakos mellett már túlnyomó a román-ság. Legyen szabad a mai viszonyokkal már itt összehasonlítást tenni.

	S z á z a l é k o k b a n					
	magyar	német	tót	oláh	horvát szerb	egyéb
Aradmegye	20·19%	10·50%	1·26%	66·68%	0·17%	1·11%

Az utóbbi 170 év tehát nem nagyon változtatott Aradvármegye etnographiáján, csak annyiban, hogy a még elenyésző németiség telepítése és szaporodása folytán jelentékeny hódítást tett, a szerbek kivándoroltak, az oláhság rendszeren gyarapodott, de más nemzetiséghez nem simult volna. Inkább kiengedte magát egyes helyeken az erősebb germántól szoríttatni,

mintsem beleolvadt volna. Ennek igazolására a telepítésekre legyen szabad az olvasó figyelmét terelnem. Glogováczi aradi járási helység a XVIII. század közepe tájáról való telepítés, telepítésekor fele részben német, fele részben oláh volt, ma 96⁰/₀-a a lakosságnak német és csak 4⁰/₀-a oláh, egy másik példája ennek Szemlak. Az 1752—1762. közötti telepítés után a lakosság $\frac{2}{3}$ -ad része oláh volt. Mai nemzetiségi viszonyai pedig ezek: 9·19⁰/₀ magyar, 38·26⁰/₀ német, 44·05⁰/₀ oláh, 4·66⁰/₀ tót és egyéb 3·23⁰/₀. Ezen két példa, a sok közül, azt hiszem fenti állításomat igazolja, a nemzetiségek megmaradnak ott, hol más népfajjal a küzdelmet nem kell felvenni, ellenben a gyengébb oláht az erősebb germán kiszorítja, legyőzi, de amaz inkább elvándorol, sem hogy nemzetiségéről letenne.

A történeti fejlődés kimutathatása végett az 1779. évi összeírás nem éppen megbízható adataihoz kell visszatérnünk. Ez 10% magyart, 10% szerbet, 4·7% németet és 74·4% oláht vesz fel. Ha ezt az 1880. évi adatokkal összehasonlítjuk, látni fogjuk, hogy a magyarság 8·54% nyert — természetesen a telepítésekkel együtt —. a németiség 5·3% nyert, míg a szerbség csaknem teljesen elveszett, az oláhság 74·4%-a lepad 66·61%-ra vagyis 7·79%-ot veszített az összes százalék számban, de voltaképpen az oláhság abszolút számban óriásilag gyarapodott. 75,930-ról felemelkedett 178,385-re, vagyis 136%-kal gyarapodott voltaképpen abszolút számban, csak a többi nemzetiségekhez képest csökkent arány-száma.

A jelen századi fejlődést csak átszámítás mellett lehetne feltüntetni, mert az 1857. és 1869. évi felvételek csak a hitfelekezetek szerint számoltatták meg a lakosságot.

A megye legmagyarabb járása a pécskai, utána a kisjenői, a hol a legtöbb magyar helység van. Az aradi járásban 3, a kisjenőiben 8, a pécskaiban 4, az eleki járásban 4 és a ternovaiban 1 magyar község van. Összesen 22 abszolút magyar ajkú többséggel bíró község létezik és 1 van, a hol a magyarság relativ többséget mutat. Német helység van 5, relativ többségű 3. Sehol hazánkban az oláhság oly compact tömegben nem lakik együtt, mint megyénk nagyhalmágyi járásában, a hol 33 helység közül 14 helységben 100% oláhság van. Ezen egész járás 15,000 oláhja közül csak egy századrész beszél a magyar állam nyelvét. Az egész megyében különben 18 helység van olyan, a hol 100% oláhság van. A borossebesi és radnai járásokban csaknem minden helységben van egy-két magyar vagy német, de azért az ily kevés töredék az oláhság compact tömegében elvész. A németek gyarapodása a magyar állameszmére nagy haszon, ugyanis $\frac{1}{3}$ -ad részök eltanulja a magyar nyelvet.

Habár kissé több helyet foglalnak el, nem lesz érdektelen közölni azon a nemzetiségi viszonyokat minden tekintetben alaposan feltüntető adatokat, melyeket még az ősanagyból szíves volt részemre az országos statisztikai hivatal 1892-ben összeállíttatni.

Nemzetiségi viszonyok általában

Járás	magyar		német		tót		oláh		ruthén		horvát		szerb		örmény		czigány		külföldi		bolgár		olasz		vend		Összesen	
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
Aradi	3703	3761	3918	4055	78	87	8474	8379	2	1			25	11			48	44	41	11			3	3			16292	16352
Borosjenői	2215	2285	120	160	147	145	13113	13061					10	13			211	221	44	52			4				15864	15938
B.-sebesi	1193	1192	140	144	119	94	14055	13743			4	1	3	4			126	107	56	45	1	1	9	3	1	1	15707	15334
Eleki	3691	3691	4142	4087	744	699	5380	5155			1	1	3				46	47	6	2	9					14019	13655	
Kisjenői	7624	8031	734	775	228	221	13193	12801	4	4	5	2	2	3	1		200	199	10	5						22001	22041	
N.-halmágyi	118	115	28	28	1	1	8634	8400									55	48	1	2			1			8838	8394	
Pécskai	7088	7296	1666	1689	557	497	4559	4521	94	94			116	140			1116	120	209	203						14405	14561	
Radnai	779	848	630	774	21	19	14728	14229			5	2	72	59			130	143	29	18	1		5			16400	16093	
Ternovai	658	644	146	137	6	4	10363	10160			28	2					78	83	2	1						11281	11031	
Világosi	2919	2028	4115	4185	91	70	9121	9014					2	14	20		269	250	21	12			2			16532	16587	
Arad sz. k. v.	12025	13876	2443	3183	174	184	4040	3833	1	3	15	10	903	801			56	66	207	153	27	5	27	20		19918	22134	
																											171277	172320

A más hazai nyelvek közül magyarul is beszél:

Törvény- hatóságban	német		tót		oláh		ruthén		horvát		szerb		vend		örmény		czigány		olasz		külföldi		Összesen					
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	férfi	nő				
Aradmegyében	6559	5507	1397	1055	8704	4428	10	5	16	10	649	490			2	1	128	129	23	8	301	205			17789	11838		
Aradon	1848	2145	154	161	2170	1543	1	1	12	4	489	348					22	16	14	6	14	3	146	92			4870	4319

A magyar anyanyelvek nyelvismerete:

Törvény- hatóságban	csak magyarul		németül		tótul		oláhnul		ruthé- nül		horvá- tul		szerbül		vendül		örmé- nyül		czigá- nyul		bolgá- rul		külföldi nyel- ven		olaszul		Összesen	
	férfi	nő	férfi	nő	fi	nő	férfi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	férfi	nő
Aradmegyében	26333	29980	8047	8309	393	339	7107	6006	3	2	3	1	54	69			1	1	20	16	3	3	42	46	7	1	42013	44767
Aradon	5777	7268	4729	5218	100	117	1351	1183	2	2	2	2	33	55					8	3	1	2	19	28	3		12025	13876

1890-ben szász nyelvűek aránya a népességben:

	magyar	német	tót	oláh	szerb	egyéb
Aradmegye	20.190%	10.500%	1.260%	66.680%	0.90%	1.110%
Aradváros	61.600%	13.380%	0.850%	18.720%	0.70%	1.330%

1880-tól fogva a magyarság Aradmegyében 1.650%, Aradvárosban 3.900% emelkedett; százalékokban emellett még az oláhság mutat némi gyarapodást.

Összegezve a fennebb jelzett adatokat, kitűnik, hogy volt 1890-ben:

	róm. kath.	gör. kath.	gör. kel.	ágost. evang.	evang. ref.	zsidó
Aradmegyében	69,246	12,110	192,734	6,274	16,878	4,129
Arad városában	21,799	1,035	9,252	1,221	3,909	4,795

Összehasonlítva az 1880—1890. évek közötti gyarapodást százalékokban, a következő táblázatot kapjuk:

	róm. kath.		gör. kath.		gör. kel.		ágost. evang.		evang. ref.		zsidó													
	1880	1890	1880	1890	1880	1890	1880	1890	1880	1890	1880	1890												
Aradmegyében	21	33	22	96	3	90	4	02	66	46	63	92	1	56	2	08	5	39	5	60	1	37		
Arad városában	50	98	51	84	1	71	2	46	23	22	22	00	2	66	2	90	8	57	9	30	12	42	11	40

Ha a nemzetiséget összevetjük a hitfelekezettel, akkor Aradmegyében és Arad városában a viszonyokat a következő két táblázat tünteti fel:

Hitelekzezei viszonyokat a következő táblázat járásokként mutatja be :

Járás	róm. kath.		görög kath.		örmény kath.		görög keleti		örmény keleti		árgost. evang.		helvét. evang.		unita-rius		zsidó		naza-réus		bap-tista		angli-can		isme-rtlen vallásu		hitele-kezet nélküli		Összesen			
	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő		
Aradi	6721	6917	43	36			8309	8409			102	94	614	604	2		235	250	35	41	1	1							16292	16352		
Borosjenői	1662	1698	1529	1514			11820	11791			222	219	473	486	5	3	210	221		1	6	5							15864	15998		
Borossebési	927	950	100	76			14085	13778			82	53	285	258	1		225	217			2	2							15707	15384		
Eleki	724	7216	24	29			5106	5192			860	754	303	272	1	1	180	189	1	2									14019	13655		
Kisjenői	3235	3150	2063	2014			11882	11028			182	189	4769	4962	6	3	358	389	6	6									22001	22011		
N-Halmágyi	59	64	12	10			8673	8438			4		19	13	1		68	69											8838	8594		
Pecskai	6465	6609	747	694			4390	4412	1		1142	1159	1414	1429			204	215	12	12									14405	14561		
Radnai	1296	1416	412	356			14413	14014			43	22	55	69			2	211	214										16400	16093		
Ternovai	633	613	817	814			9624	9421			21	19	61	42	1	6	104	116											11281	11031		
Világosi	5991	6180	810	413			9028	8890			504	543	367	323	2		188	206	2	2									16352	16587		
Aradsz. k. v.	9973	11826	538	492	3	2	4728	4523	1		628	598	1738	2171	11	9	2288	2507											2	1	15918	22134
Összesen																															171277	172320

I.

A nyelvismertet összevetve a hitfelekezettel Aradmegyében:

Hitfelekezet	magyar		német		tót		oláh		ruthén		horvát		szerb		vend		örmény		czigány		külföldi		bolgár		olasz		Összesen	
	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő
	római kath.	24537	28609	15987	17077	708	619	183	156	2	1	55	19	77	65	1	2	22	24	24	468	338	15	3	51	26	44106	46389
görög kath.	186	165	10	12	275	267	5964	5787	96	95			52	26	1		94	92	14	4					6692	6448		
örmény kath.	3	2																								3	2	
görög keleti	316	385	19	20	19	14	99489	97299	3	2			1016	996			1218	1212	5	3	23	2			102088	99896		
örmény keleti							2																			2		
ágostai evang.	1558	1408	1150	1156	1126	1059	7	7			1	1		2	1										3850	3645		
helvét evang.	9784	10205	209	231	31	26	12	15					1	1			1								10158	10629		
unitárius	28	16					1	7																	30	24		
zsidó	3528	3897	707	728	5	4	19	26			1			1											4371	4653		
nazarénus	61	71		2	2	1	1																		64	74		
baptista	9	8																							9	8		
anglicán																						1				1		
ismeretlen vallású	1						1																		2			
hitfelekezet nélk.	2	1																							2	1		
Összesen	42013	44767	18082	19221	2166	1991	105660	103297	101	98	57	20	1146	1054	1	1	2	1335	1328	636	510	38	5	51	26	174277	172390	

II.

A nyelvismeret öszvevetve a hitfelekezettel Arad szab. kir. városában:

Hitfelekezet	magyar		német		tót		oláh		ruthén		horvát		szerb		czigány		külföldi		bolgár		olasz		Összesen	
	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő	fi	nő
római katolikus	7704	8919	1871	2607	119	108	32	21			13	10	10	6	1	2	182	130	14	3	27	20	9973	11826
görög katolikus	111	105	1	7	14	22	306	289		3			44	8	51	54	11	4					538	492
örmény katolikus	3	2																					3	2
görög keleti	153	199	9	9	1	2	3697	3517	1				848	783	4	10	2	1	13	2			4728	4523
örmény keleti							1																1	
ágostai evangélikus	448	403	141	140	36	41		2			1			2			2	5					628	593
belvét evangélikus	1,05	2117	29	35	1	6	1	1					1	1			1	11					1738	2171
unitárius	10	8				1	1	1															11	9
nazarénus	7	8		2			1																8	10
hitfelekezet nélküli	2	1																					2	1
zsidó	1882	2114	592	383	3	4	1	3			1			1			9	2					2288	2507
Összesen	12025	13876	2443	3183	174	184	4040	3833	1	3	15	10	903	801	56	66	207	153	27	5	27	20	19918	22134

VI. Ha a családi állapotot tekintjük, akkor a viszonyokat kedvezőtleneknek különösen a megyében nem mondhatni. A városban a dolog természete szerint sokkal több a családon kívül élők száma. E részben bővebb felvilágosítást az itt következő 1890. évi adatok nyújtanak.

Törvényhatóság	nőtlen hajadon		nős férjes		özvegy		törvényesen elvált		ismeretlen állapotú		Összesen	
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
Aradvármegye	95192	85569	70526	70518	5155	15817	98	156	306	260	171277	172320
Arad sz. k. v.	11619	11614	7555	7563	614	2856	32	65	98	36	19918	22134

Házasság kötött:

Törvényhatóság	1894.		1895.	
	Szám szerint	ezer lélekre	Szám szerint	ezer lélekre
Aradvármegyében . . .	2.982	9. ₆	2.483	7. ₉
Arad sz. kir. városban	429	10. ₁	478	11. ₂

A szorosb értelemben vett Magyarországon az átlag ezer lélekre 9·1-es 8·5, a Tisza és Maros szögében 9·1 és 8, tehát az átlagot mindkét törvényhatóságunk meghaladta.

VII. Születések, halálozások.

Törvényhatóság	1894.		1895.	
	Szám szerint	ezer lélekre	Szám szerint	ezer lélekre
Aradvármegyében . . .	14.833	48. ₀	15.316	48. ₇
Arad sz. kir. városban	1.581	37. ₃	1.645	38. ₆

Az országos átlag 41._{4—5}, a Tisza és Maros szögéé 40._{8—4}. Ennél a megye jobb, a város rosszabb születési arányt mutat, de előbbre van, mint Temesvár, H.-M.-Vásárhely, N.-Váradal egy vonalon áll, míg Szeged (45._{2—41}.) azt meghaladja.

A halálozások, különös tekintettel a gyermekekre, a következő állapotot tüntetik fel:

Törvény- hatóság	Összes halálozások				Gyermekhalálozás az 5. éven alul					
	1894-ben		1895-ben		1894-ben			1895-ben		
	Szám szerint	ezer lélekre	Szám szerint	ezer lélekre	Szám szerint	Viszonylag 1000		Szám szerint	Viszonylag 1000	
						halál- esetre	élve szü- löttre		halál- esetre	élve szü- löttre
Aradvármegye	9845	31. ₃	10211	32. ₃	5313	539. ₇	358. ₂	5870	574. ₈	383. ₂
Arad sz. k. v.	1219	28. ₃	1387	32. ₂	506	415. ₁	320. ₁	600	432. ₃	364. ₇

A halálozási arány elég magas, a gyermekhalandóság pedig éppen rémítő. Az országos átlagnál mindkettő magasabb, mert az 1895-ben 29.₅, emez pedig 32₄ volt, tehát több a megyénél 3₀/o-kal, a városnál 2₇/o-kal, a gyermekhalandóság pedig a megyében minden ezer élve született közül 59.₂, a városban 40.₇-del több gyermek halt el, mint átlag hazánkban. — Közegészségi állapotainkat ez adatok igen szomorúan jellemzik. Az átlagos évi szaporodás vagy fogyás volt a megyében 1870—1800 között — 0.61₀/o, 1880—1890 közt + 1.09₀/o, a városban 1870—1800 közt + 0.76 és 1880—1890 közt + 1.69₀/o.

Az utóbbi évek természetes szaporodása folytán ez volt Aradmegyében a □ klm. szerinti *népsűrűség*: 1890-ben 47.₆, 1893-ban 48.₄, 1894-ben 49.₂, 1895-ben 50; Arad sz. kir. városban pedig 1890-ben 375.₅, 1893-ban 48.₄, 1894-ben 49.₂, 1895-ben 382.₄.

Testi fogyatkozású volt 1890-ben:

	a megyében	a városban
vak	277	49
siketnéma	317	24
elmebeteg	127	20
hülye	337	31
Összesen	1058	124

VIII. A lakosság foglalkozása 1890-ben a következő képet mutatta: A keresők és eltartottak együtt éltek

Kereset után	Aradvármegyében		Arad sz. k. városban	
	szám szerint	%	szám szerint	%
Értelmiségi kereset . .	4,635	1.54	3,193	7.59
Őstermelés	217,047	71.98	3,759	8.94
Ipar, bányászat, forgalom	28,130	9.33	21,812	51.87
Járadékosok	2,513	0.83	3,166	7.53
Napszámosok	46,051	15.27	7,062	16.79

Világosan kitűnik a megyének külterjes gazdálkodása és a város kiválókép iparos és kereskedő jellege ebből. — Mindezt a népszámlálási adatok igen részletesen tartalmazzák, de helyszűke miatt azokra nem terjeszkedhetem ki. E helyett valamivel tüzetesebben adatom a *lakás viszonyokra* vonatkozó feljegyzéseket.

IX. Az épületek száma Aradvármegyében ez: lakóház 59.488, cselédlak 2134, gazdasági épület 52,905, gyár vagy más ipari épület 784, templom 165, iskola 240, iskola és templom egy tető alatt 9. Kórház és gyógyintézet 6, fürdő 1, laktanya 24, egyéb épület 64. Az összes épületek száma: 115,820.

Arad város épületeinek száma: lakóház 5576, cselédlak 221, gazdasági épület 2151, gyár vagy más ipari épület 156, templom 6, iskola 21, iskola és templom egy tető alatt 3, kórház és gyógyintézet 11, laktanya 2, egyéb épület 105. Az összes épületek száma: 8252.

Aradmegye és város épületei jellegük szerint:

	szám szerint		% -ban	
	megye	város	megye	város
Magán	113,961	7977	98·39	96·67
Egyházi és iskolai	966	58	0·83	0·70
Községi és törvényhatósági	576	106	0·50	1·29
Állami és katonai	241	91	0·21	1·10
Magántársulati	76	20	0·07	0·24
Összesen	115,820	8252	100 ^o / _o	100 ^o / _o

Az épületek száma falazatuk és tetőzetük szerint:

A) Falazat szerint:	a megyében	a városban
Kő- vagy téglá	3,398	3,170
Kő- vagy téglá-alappal vályog vagy sár	6,115	811
Vályog vagy sár	39,815	2,579
Fa, vagy fával vegyes más anyag	65,995	1,692

B) Tetőzet szerint:	a megyében	a városban
Pala, cserép vagy bádóg	12,201	1,580
Zsindely vagy deszka	18,711	4,220
Nád vagy zsúp	84,908	2,452

Lakásviszonyok 1890-ben:

a lakások összes száma	64,614	11,271
a lakás van pinczében	8	249
földszinten	64,538	10,046
félemeleten	18	109
I. emeleten	48	719
II. »	2	142
III. »	—	6

A lakásokban van összesen:

	a megyében	a városban
szoba	84,449	19,028
konyha	61,774	11,268
egyéb helyiség	19,908	8,119

Aradon, mely most már a II. katonai lakbérosztályba tartozik, negyedevenként mintegy 1500—1600 lakófél költözik.

A közmivelődésről külön részben szólván, itt a teljesség kedvéért az olvasni-irni tudásról Aradmegyében és városban csak a következő adatokat közlöm:

1890-ben a 6 éven felüli népesség %-a

	a megyében		a városban	
	férfi	nő	férfi	nő
olvasni, irni tudott	37·04	22·57	71·12	55·49
csak olvasni tudott	0·44	1·79	0·56	2·08
sem írni, sem olvasni nem tudott . .	62·52	75·64	28·32	42·43

A monographia természetének megfelelőleg a nagy fáradsággal összeállított következő kimutatással rekesztem be a népességről szóló fejezetet. A hiteles népesedési adatok vannak abban községenként csoportosítva 1857., 1870., 1880. és 1890-ről abszolút számokban és a megelőzött népszámlálás eredményéhez képest mutatkozó szaporodást vagy fogyást feltüntető százalékokban.

Népességi kimutatása az aradmegyei községeknek az alább jelzett népszámlálási évek adatai alapján.

Járás és község neve	Abszolút számokban				Százalékokban a szaporodás		
	1857	1870	1880	1890	1857—1870	1870—1880	1880—1890
I. Aradi járás:							
Csicsér	621	1025	941	904	+65·05	— 7·51	— 3·92
Fakert	781	902	1785	2031	+16·76	+97·93	+13·78
Glogovác	2673	3659	3653	4152	+36·89	— 0·16	+13·65
Györök	1177	1187	1048	1586	+ 0·85	—11·71	+51·24
Kurtics	4367	4501	4906	6582	+ 3·06	+ 8·99	+34·16
Kuvin	413	1817	1703	1874	+337·53	— 6·27	+10·04
Mácsa	2470	3244	3039	3696	+31·33	— 6·74	+21·61
Mikalaka	2158	2091	1967	2493	— 3·10	— 5·93	+26·74
Mondorlak	459	1537	1384	1495	+234·85	— 9·95	+ 8·02
Szabadhely	2068	2305	1852	2021	+11·46	—19·65	+ 9·12
Szt.-Leányfalva	664	1032	807	979	+55·42	—16·34	+10·37
Uj Panát	904	1989	2086	2088	+120·02	+ 4·87	+ 0·09
Zimánd-Ujfalu	700	761	825	897	+ 8·71	+ 8·40	+ 8·72
Zimándköz	630	681	698	843	+ 8·09	+ 2·49	+20·77
Zsigmondháza	—	1114	879	1000	—	—21·09	+13·76

Járás és község neve	Abszolút számokban				Százalékokban a szaporodás		
	1857	1870	1880	1890	1857—1870	1870—1880	1880—1890
II. Borosjenői járás :							
Álgyest	914	940	702	716	+ 2·84	—25·31	+ 1·99
Apatelek	1109	1282	1017	1148	+15·59	—12·87	+12·88
Apáti	2608	3132	2521	2862	+20·08	—19·50	+13·52
Barakony	957	1715	1387	1755	+79·20	—18·65	+26·53
Berza	1457	1596	1150	1204	+ 9·54	—27·90	+ 4·69
Bokszeg	1564	1977	1668	2240	+37·53	—15·63	+34·29
Borosjenő	3075	4427	4817	5126	+43·96	+ 8·80	+ 6·41
Csermő	2013	2728	2197	2746	+35·51	—19·75	+24·98
Gurba	1456	1730	1494	1884	+18·26	—13·64	+26·11
Gyarmata	551	594	667	732	+ 7·80	+12·29	+ 9·74
Monyoró	763	775	645	713	+ 1·57	—16·77	+10·54
Moroda	1201	1261	1329	1532	+ 4·98	+ 5·39	+15·27
Repszeg	1324	1389	1126	1205	+ 4·90	—18·90	+ 7·01
Sikula	3054	3451	2614	3309	+12·99	—25·41	+26·51
Somoskesz	1381	1905	1677	1976	+37·94	—11·96	+17·82
Szőllős-Csigerél	1735	2358	2128	2368	+35·90	— 9·75	+11·27
Vojvogyen	355	344	255	286	— 3·09	—25·87	+12·15
III. Borossebesi járás :							
Alcsil	797	897	700	851	+12·52	—13·04	9·30
Almás	2056	2262	1797	1851	+12·08	—16·13	+ 3·00
Báltyele	116	117	117	110	+ 0·86	+ 0·00	— 5·98
Berindia	274	311	271	294	+13·50	—12·86	+ 7·84
Bogyest	797	848	726	719	+ 6·39	—14·38	— 0·96
Bohány	415	476	343	355	+14·93	—27·94	+ 3·49
Bonczesd	769	808	650	758	+ 5·07	—19·55	+16·60
Borossebes	1783	1885	1659	1862	+ 5·72	—11·98	+12·23
Brusztureszk . . .	137	152	168	150	+10·95	+10·52	—10·57
Buttyin	3149	3313	2769	3034	+ 5·20	—16·42	+ 9·56
Dézna	857	1189	1048	1054	+37·57	—11·94	+ 0·57
Diécs	1063	1233	978	1097	+15·99	—26·08	+12·16
Domcsény	304	290	235	288	— 4·60	—18·96	+22·38
Dulcsele	240	239	235	275	— 0·41	— 1·67	+17·02
Fényes	397	421	355	387	+ 6·04	—15·91	+17·02
Govosdia	510	555	426	473	+ 8·82	—23·24	+ 9·01
Gurahoncz	358	409	349	503	+14·24	—14·66	+44·12
Holdmézses	573	667	532	572	+16·40	—20·24	+ 7·50
Honczisor	549	526	522	502	— 4·18	— 0·76	— 3·83
Ignest	399	528	261	369	—17·78	—20·42	+41·37
Jószás	374	335	280	356	—10·43	—16·41	+27·14
Jószáshely	483	528	420	511	+ 9·31	—18·52	+21·66
Kakaró	348	357	322	363	+ 2·58	— 9·80	+12·73

Járás és község neve	Abszolút számokban				Százalékokban a szaporodás		
	1857	1870	1880	1890	1857—1870	1870—1880	1880—1890
Kertes	617	779	667	776	+26·25	—14·38	+16·34
Kiszindia	2152	1626	1507	1624	—24·44	— 7·32	+ 7·76
Kocsuba	—	118	100	124	—	—18 00	+24·00
Krokna	1039	1066	850	940	+ 2·59	—20·26	+10·58
Láz	518	553	416	440	+ 0·91	—24·73	+ 5·76
Madrizest	537	523	546	596	— 2·60	+ 4·39	+ 9·15
Minyád	328	260	195	229	—20·73	—28·85	+17·43
Monyásza	502	574	604	644	+14·34	+ 5·22	+ 6·62
Musztesd	397	399	338	339	+ 0·50	—15·27	+ 0·29
Nadalbest	297	292	217	322	— 1·68	—25·68	+48·38
Nyágra	—	500	353	357	—	—29·40	+ 1·13
Pajsán	—	733	840	933	—	+14·59	+11·07
Prezest	386	399	372	424	+ 3·31	—	—
Ravna	510	540	440	452	+ 5·88	—	—
Revetis	541	—	396	473	—26·80	—26·80	+19·24
Rossia	637	683	532	572	+ 7·22	—22·10	+ 7·51
Solymos Bucsáva	510	496	243	484	— 2·74	—51·08	+99·18
Szakács	576	610	502	555	+ 5·90	—17·70	+10·55
Szaturó	335	322	377	249	— 3·87	+17·87	—33·95
Szelezsány	452	508	413	406	+12·38	—18·70	— 1·21
Szlatina	450	479	413	424	+ 6·44	—13·77	+ 2·42
Szuszány	499	485	424	477	— 2·80	—12 57	+12 50
Valemare	296	322	273	401	+ 8·78	—15 21	+46·81
Vaszoja	602	674	679	724	+11·96	+ 0·74	+ 6·62
Zimbró	775	735	603	774	— 5·16	—17·95	+28·35
Zöldes	706	681	605	564	— 3·54	—11·16	— 6·77
IV. Eleki járás:							
Almás-Kamarás	1069	1579	1468	1794	47·70	— 7·02	+22·20
Elek	—	—	—	—	—	—	—
Gyula-Varsánd	2352	2396	2170	2397	+ 1·87	— 9·47	+10·46
Megyes-Bodzás	812	—	3357	3718	+313·42	+313·42	+10·75
Nagy-Kamarás	1520	1715	1749	2025	+12·82	+ 1·97	+15·78
Nagy-Pél	1216	1671	1577	1697	+37·41	— 5·62	+ 7·70
Ottlaka	2579	2963	3013	3769	+14·89	+ 1·68	+25·09
Sikló	2476	2879	2977	3080	+16·68	+ 3·40	+ 3·46
Szt-Márton	2236	2530	2334	2565	+13·10	— 8·39	+ 9·89
V. Kisjenői járás:							
Ágya	1425	1554	1514	1656	9·05	— 2·57	+ 9·37
Bél-Zerind	—	520	346	436	—	—33·46	+26·01
Csintye	1139	1504	1127	1291	+32·04	—25·06	+14·55
Erdőhegy	1691	1862	1810	2203	+10·11	— 2·79	+21·74
Fekete-Gyarmat	1298	1468	1270	1593	+13·09	—13·49	+25·43

Járás és község neve	Abszolút számokban				Százalékokban a szaporodás		
	1857	1870	1880	1890	1857—1870	1870—1880	1880—1890
Kerülős	2063	2454	2139	2362	+18·97	—12·83	+10·42
Kisjenő	1774	2174	1870	2250	+22·54	—13·98	+20·32
Miske	1937	1967	1664	1633	+1·54	—15·44	+1·86
Nadab	1575	2187	1930	2105	+38·92	—11·75	+9·07
Nagy-Zerind	1988	2049	1902	2159	+3·68	—7·16	+13·46
Seprős	2732	4118	3864	4163	+51·06	—6·16	+7·73
Simánd	2317	4415	3558	4423	+90·55	—19·18	+24·04
Simonyifalva	—	—	—	1402	—	—	—
Szapáriliget	—	—	—	1470	—	—	—
Székudvar	3042	4794	4494	4881	+51·01	—6·25	+8·61
Szintye	891	931	763	816	+4·48	—16·96	+6·90
Szintye	1403	1807	1383	1762	+28·79	—23·46	+27·40
Talpas	1116	2110	1935	2190	+89·96	—8·29	+13·17
Vadász	1794	2504	2087	2314	+45·15	—16·64	+10·87
Zaránd	2138	2973	2720	2933	+39·05	—8·50	+7·83
VI. Nagyhalmágyi járás:							
Acsucza		552	500	541		—9·42	+8·02
Acsuva		1182	1142	1134		—3·36	—0·70
Banesd		—	446	508		—	+13·90
Bodesd		—	251	393		—	+56·57
Brusztur		772	772	861		+0·00	+11·52
Budesd		—	251	292		—	+16·33
Csucs		842	776	857		—7·83	+10·43
Czermura		285	269	301		—5·61	+11·82
Czohesd		250	261	248		+4·40	+4·97
Dumbráva		342	325	335		—4·97	+3·07
Grós		189	204	262		+8·35	+28·43
Guravoj		353	335	384		—5·09	+11·64
Juonesd		336	305	323		—9·22	+5·90
Kis-Halmágy		1074	1042	1149		—2·97	+10·26
Krisztesd		219	174	228		—20·54	+31·03
Lázur		745	691	762		—7·24	+10·28
Leásza		469	388	476		—17·27	+22·68
Lestyora		233	168	191		—27·89	+13·68
Lungsora Vosdocs		674	798	914		+18·39	+14·53
Magulicsa		604	551	538		—8·77	—2·35
Mermesd		212	180	209		—15·09	+16·11
Nagy-Halmágy		1301	1106	1041		—14·98	—5·87
Ocs		450	392	433		—12·88	+10·47
Ocsisor		409	317	371		—22·49	+17·03
Pleskuczsa		562	497	540		+11·56	+8·65
Pojána		335	315	358		—5·96	+13·65
Pojenar		420	361	426		—14·04	+18·00

Járás és község neve	Abszolút számokban				Százalékokban a szaporodás		
	1857	1870	1880	1890	1857—1870	1870—1880	1880—1890
Rosztocs		289	293	355		+ 1·38	+21·17
Szír		504	547	604		+ 8·53	+10·42
Talács		910	850	899		— 6·59	+ 5·76
Tirnóczy		—	255	240		—	+ 5·88
Tisza		513	548	556		+ 6·82	+ 1·46
Vidra		801	636	703		—20·59	+10 53
VII. Pécskai járás:							
Forray-N.-Iratos	1244	1148	1202	1441	— 7·71	+ 4·70	+19·88
Kis-Pereg	2152	7690	1899	2026	—27·33	+18·40	+ 6 87
Magyar-Pécska	7174	7491	7826	8336	+ 4·41	+ 4·47	+ 6·51
N.- és Kis-Varjas	150	835	932	1372	+456·66	+11·61	+47·21
Német-Pereg	1096	1082	1275	1459	— 1·27	+17·82	+14·43
Ó-Bodrog	265	247	322	274	— 6·79	+30·36	+17·51
Ó-Pécska	6004	6745	7369	7743	+12·34	+ 9·25	+ 5·07
Szemlak	4677	4906	5387	6321	+ 4·92	+ 9·80	+17·33
VIII. Radnai járás:							
Baja	540	580	477	550	7 40	—17·75	+15·30
Batuzca	359	438	386	378	33·70	—11·87	2 07
Berzova	922	1862	1649	1708	+101·98	— 11·43	+ 3·77
Dumbrovicza	1012	1146	1122	1146	+13·24	— 2·09	+ 2·13
Govosdia	546	555	663	684	+ 1·64	+19·66	+ 3·16
Gross	627	791	788	849	+26·15	— 0·37	+ 7·74
Gyulicza	883	1090	983	1100	+23·45	— 9·81	+12 91
Halalis	308	354	378	403	+14·93	+ 6·78	+ 6·61
Iltyó	749	952	760	802	+27·10	—20·16	+ 5·65
Kaprucza	607	854	866	823	+40·69	+ 1·40	— 4·96
Kladova	614	772	746	733	+25·73	— 3·36	— 1·74
Konop	1448	1102	1091	1043	—23 89	— 0·99	— 4·39
Korbest	477	575	607	648	+20·54	+ 5·56	+ 6·75
Kujás	220	256	215	226	+16·36	—16·01	+ 5·11
Lapest	708	782	792	915	+10·45	+ 1·28	+15·52
Maros-Szlatina	362	—	436	1100	+20·44	+20 44	+152·29
Ménes	2463	1398	1295	1246	— 43·23	— 7·37	— 3·78
Milova	985	532	443	498	—45·98	—16·72	+12 41
Monorostia	1224	437	364	378	—64 29	—16 75	+ 3·84
Ó-Paulis	761	2186	1975	2265	+55·84	— 9·64	+14·67
Obersia	1738	350	372	414	—79 85	+ 6·28	+11·28
Ódvos	1026	—	1090	1087	+ 6·23	+ 6·23	— 0·27
Pernyest	450	488	507	537	+ 8·44	+ 3·89	+ 5·91
Petris	1213	1477	1310	1384	+21·59	—11·30	+ 5 64
Radna	—	2064	2136	2235	—	+ 3·49	+ 4·63

Járás és község neve	Abszolút számokban				Százalékokban a szaporodás		
	1857	1870	1880	1890	1857—1870	1870—1880	1880—1890
Rossia	1022	1356	1424	1403	+32·68	+ 5·01	— 1·47
Soborsin	1105	1407	1553	1534	+27·33	+10·37	— 1·22
Solymos	1416	1791	1570	1615	+26·48	—12·34	+ 2·86
Szelistye	357	401	371	387	+12·32	— 7·48	+ 4·31
Szorosság	326	406	357	357	+24·54	—12·06	+ 0·00
Temesest	227	305	310	359	+34·36	+ 1·63	+15·80
Tok	699	907	893	911	+29·74	— 1·54	+ 2·01
Tót-Várad	1102	1165	1106	1153	+ 5·71	— 5·06	+ 4·24
Trojás	584	764	699	816	+30·82	— 8·50	+16·73
Uj-Paulis	430	451	400	425	+ 4·89	—12·75	+ 6·25
Vinyest	336	373	368	381	+11·01	— 1·34	+ 3·58
IX. Ternovai járás:							
Ágris	2446	2663	2503	2661	8·86	— 6·00	+ 6·31
Aranyág	726	891	828	995	22·72	— 7·07	+20·17
Dezsőháza	—	497	213	476	—	—57·14	+123·47
Draucz	1090	1676	1611	1757	+53·76	— 3·87	+ 9·06
Dud	1116	1366	1253	1256	+22·40	— 8·26	+ 0·23
Felménés	723	972	901	931	+34·43	— 7·30	+ 5·31
Hódos	638	702	590	694	+10·34	—16·19	+17·62
Járkos	305	290	290	306	— 4·91	+ 0·00	+ 5·51
Kavna	717	520	391	452	—27·47	—24·87	+15·60
Kresztaménés	569	609	643	684	+ 7·03	+ 5·58	+ 6·37
Kujed	1486	1755	1460	1537	+18·10	—16·80	+ 5·27
Kurtakér	1486	1910	1697	1768	+28·53	—16·38	+ 4·18
Lugozó	588	365	314	343	+37·95	—13·44	+ 9·23
Nádas	1621	2251	2151	2440	—38·86	— 4·44	+13·43
Silingyia	1403	1028	859	959	+26·72	— 6·43	+11·64
Taucz	2024	2486	2047	2457	+22·82	—17·65	+20·02
Ternova	2061	2307	2259	2596	+11·93	— 2·08	+14·03
X. Világosi járás:							
Galsa	1810	2355	1597	2044	30·11	—32·14	+27·98
Kerek	1628	1846	1717	1844	13·39	— 6·97	+ 7·39
Kovaszincz	3172	3808	2971	3198	+20·04	—21·97	+ 7·64
Magyar-Világos	1431	2114	1931	1939	+47·73	— 8·65	+ 0·41
Magyarád	2213	2491	2085	2196	+12·56	—16·29	+ 5·27
Muszka	894	1076	899	1011	+20·36	—16·45	+12·46
Ó-Fazek-Varsánd	1012	1049	801	814	+ 3·65	—23·64	+ 1·62
Ó-Szt-Anna	3285	4173	4034	4458	+27·03	— 3·33	+10·51
Pankota	3479	4480	4132	4896	+28·77	— 7·76	+18·73
Román-Világos	3466	4648	3630	4012	+34·10	—21·90	+10·52
Uj-Faz-Varsánd	1003	1220	993	1145	+21·63	—10·86	+15·30
Uj-Szt-Anna	3618	4804	5193	5582	+32·78	+ 8·09	+ 7·49